

TOPONÍMIA DELS POBLES VALENCIANS

SUERA

LA PLANA BAIXA

ACADÈ
MIAVA
LENCI
ANADE
LALLE
NGUA

**AJUNTAMENT
DE SUERA**

ACADÈMIA VALENCIANA DE LA LLENGUA
SECCIÓ D'ONOMÀSTICA

COORDINACIÓ I GESTIÓ
Unitat de Recursos Tecnicolingüístics

RECULL I TEXT
Vicent Estall i Poles

DISSENY
Vicent Almar

MAQUETACIÓ I GRAFISME
Guillermo Tomás Lull

© Acadèmia Valenciana de la Llengua

Col·lecció: Onomàstica i Toponímia
Sèrie: Toponímia dels Pobles Valencians
Suera, 104

Editat per: Publicacions de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua
Av. de la Constitució, 284
46019 València
Tel.: 96 387 40 23
Adreça electrònica: avl@gva.es

Amb la col·laboració de l'Ajuntament de Suera

ISBN: 84-482-4459-1
Depòsit legal: V-4344-2006
Impressió: Gràfiques Vimar, SL

www.avl.gva.es

SUERA

El poble de Suera se situa en la part de tramuntana de la serra d'Espadà. Les muntanyes delimiten el terme pel nord, sud i oest, des de la serra fins a la Mola, i fiten amb els termes de l'Alcúdia de Veo, Vilamalur, Aiòder i Fanzara. Cap a l'est hi ha un pas natural que fita amb el terme de Tales. El terreny és abrupte, amb escabrosos pics i profundes barrancades. Pel costat oest baixa el barranc de Castro, que naix de la Talaia, el lloc més alt del terme amb 915 m, i que acull les aigües de diferents reguers que baixen de la serra, entre estos els de l'Aranyós i de la Buitrera. Un altre vessant, també a l'oest, correspon als barrancs del Palmeral i de Benalises, que arreplega les aigües dels barrancs del Carrascal i del Castell i les del bassó del Cascall. De la confluència d'estos barrancs naix el riu Sec o Anna i és el lloc on s'assenta, damunt d'un turó, el nucli urbà de Suera en l'actualitat. En la part nord-est del terme, el barranc de la Basseta es l'únic corrent fluvial destacable allunyat del nucli urbà.

La disposició orogràfica i hidrològica ha marcat l'evolució històrica de la població. El lloc més antic de poblament que coneixem en l'actualitat correspon al jaciment arqueològic de Cantalobos, situat en un xicotet turó en la part nord-est del terme; correspon a un antic poblat de l'edat del bronze final (1000 a. de C.), amb la murada de pedra seca totalment afonada. Arreu del terme s'han constatat vestigis ceràmics d'època ibèrica i romana, encara que no s'ha documentat cap assentament d'estes etapes. No obstant això, cal tindre en compte que el topònim *Castro* (CASTRUM) ens pot indicar l'existència d'un assentament d'època romana. Però l'inici d'una ocupació del territori de forma més estable se situa durant l'època musulmana.

El castell de Suera, de Castro o de Maús és l'element arquitectònic més significatiu que es conserva de la presència musulmana a Suera. La presència dels topònims d'origen aràbic queda reflectida en els noms *Talaia*, *Benalises*, *Saudén*, *Maús*, *Mahoma*, *Algepsar* o *Suera*. El castell se situa damunt d'un turó de 582 metres, que domina tota la vall de Suera. Probablement és dels segles XI-XII, igual que les alqueries del seu costat: Castro, Suera Alta, Saudén, Benalises i Palmes. Va formar part políticament del denominat *alcaldat d'Eslida*, que hem de relacionar amb la propera *Medina Unda*, llavors cap comarcal de la zona.

Després de la conquesta cristiana, Jaume I va concedir la vall de Suera a Guillem d'Anglesola i a Guillem de Berenguer, que inicien una tímida repoblació cristiana. L'any 1242 el mateix rei concedix la carta de gràcia i seguretat a totes les aljames de l'alcaidia i l'any 1259, la carta de poblament al castell i la vila de Suera, a favor del seu fill Pere i de Teresa Gil. El 1272, el castell va passar a mans de la baronia de Xèrica; cap al 1392 Maria de Luna,

de la Casa de Sogorb, incorporà el castell al seu patrimoni; posteriorment va passar a la casa ducal de Sogorb, i després a la de Medinaceli. La serra d'Espadà sempre fou un reducte musulmà fins a l'expulsió de 1609. El 1402, una butlla papal de Clement VIII insistix en la necessitat d'adoctrinar els musulmans i en la construcció de nous temples per al culte cristià. El castell de Suera fou un important nucli de resistència morisca i va participar activament en la Guerra de les Germanies (1522) i en la revolta morisca de la serra d'Espadà (1526). Després d'esta revolta, les alqueries es despoblaren progressivament.

Després de l'expulsió de 1609 s'inicia una repoblació continuada durant els segles XVII i XVIII. El 1646 Suera tenia 18 cases habitades, uns 100 habitants. Al segle XVIII s'amplia el nucli urbà de Suera (la Baixa), es construïx l'antiga església i s'inicien rompudes en les muntanyes. A les acaballes del segle XVIII, la població augmenta de forma considerable. Per això, el 1772 s'inicia la construcció de la nova església, a imitació del temple arxiprestal de Vila-real (1752). En esta època, 1787, Suera tenia 587 veïns, que van augmentar a més de 700 habitants el 1794, amb motiu de noves rompudes de terres i de l'ampliació de zones de cultiu. El 1773 es construïx el forn Vell i nombrosos molins d'oli.

El segle XIX es caracteritza per la contínua recuperació de la població; es creen nous carrers al voltant de l'església i es duen a terme algunes obres públiques importants. El 1829 es construïx el molí fariner a l'altra banda del riu. El 1863 s'inicien les obres per a traure aigua de la Bocamina per mitjà d'una societat d'Onda. En estos moments, dels antics nuclis de població medieval només queda Suera Alta, amb pocs habitants, però continuen havent-hi nombroses casetes de camp arreu del terme. L'any 1900, la població arribà als 1.291 habitants. En la dècada dels anys vint es construïren les fonts i els llavadors públics. El 1927 s'inaugurà el nou cementeri a la Cremada. Després de la Guerra Civil, l'augment de la població de la primera mitat del segle XX contrasta amb el descens continuat de la segona mitat. Els suerencs se'n van a treballar a les fàbriques de taulellets dels pobles de la Plana Baixa i abandonen les terres de cultiu. En l'actualitat, encara que s'ha parat el despoblament, Suera és un poble dormitori o de segona residència per als descendents dels que se n'hagueren d'anar a treballar fora.

ELEMENTS FÍSICS

Orografia

Alt de la Buitrera
Alt de Molina
Alt de Pedralba
Cingles de Castro
Coll d'Aiòder
Collet de Cantalobos
Collet de la Carrasqueta
Collet de Vilamalur
Cova de la Foradada
Cova de la Mola
Cova de la Sima
Cova de la Tia Cantina
Cova de Mahoma
Cova de Quico Pato
Cova del Cascall
Cova del Castell
Cova del Patxaco

Cova del Sapo
Cova del Sastre
Cova del Tio Alfredo
Coveta de Gargori
els Orgues
la Campana
la Mola
la Talaia
Pedra Blanca
Penya de Marco
Pic del Casalet
Pla de Benalises
Pla de l'Arrier
Pla del Morro de la Mola
Serra d'Espadà
Tossal de la Font
Tossal de la Llebre

Hidrografia natural

Barranc de Benalises
Barranc de Castro
Barranc de la Basseta
Barranc de la Font Seca
Barranc de la Foradada
Barranc de la Pedrera
Barranc de la Serra
Barranc de les Lloses
Barranc de les Vinyes
Barranc de Molina
Barranc de Pedralba
Barranc del Carrascal
Barranc del Castell
Barranc del Matissar
Barranc del Palmeral

Barranquet de Blas
Bassó de Benalises
Bassó de l'Algepsar
Bassó de la Foradada
Bassó de la Muntanyeta
Bassó del Cascall
Bassó del Corral d'Antoni
Font d'Agustí
Font de Castro
Font de Dionisio
Font de Girona
Font de Josefonso
Font de l'Aranyós
Font de l'Avellaner
Font de la Basseta

Font de la Bocamina
Font de la Campana
Font de la Carretera d'Aiòder
Font de la Figuera
Font de la Foradada
Font de la Murta
Font de la Paloma
Font de la Solsida
Font de la Talaia
Font de Molina
Font de Serafino
Font del Cantal
Font del Corral Blanc
Font del Noguer
Font del Palmeral
Font del Pinar
Font del Porc
Font del Riu

Font dels Gamellons
Font dels Simons
Font dels Ullals
Fonteta de Maria Teresa
Fonteta de Masó
la Canaleta
la Muleta
Reguer de Gavatx
Reguer de l'Aranyós
Reguer de la Buitrera
Reguer de la Carrasqueta
Reguer de la Foia del Molí
Reguer de la Murta
Reguer de Perdiguers
Reguer del Pinar
Riu Sec (o Anna)
Salt de la Nòvia

Hidrografia artificial

Abeurador de Castro
Abeurador de la Basseta
Bassa de Castro
Bassa de Rata
Bassa de Suera Alta
Basseta de Castillo

Pou de Benalises
Pou de l'Algepsar
Pou de les Àguiles
Pou del Cascall
Pou dels Miquelots
Pouet de Sidro

PRESENCIA HUMANA

Poblament

Casa de la Solana de la Basseta
Cases de la Foia del Molí
Caseta d'Hilario
Caseta de Cantell
Caseta de Gauchía
Caseta de Paco Trompa
Caseta de Valero

Caseta de Ximo Poles
Caseta del Tio Mateu
Casetes de la Campana
Casetes de Peretó
Corral d'Àgueda
Corral d'Antoni
Corral de Barceló

Corral de Felipo
Corral de Garcia
Corral de l'Arrier
Corral de Maldo
Corral de Maties
Corral de Miquela
Corral de Mossén Santos
Corral de Muelle
Corral de Pere
Corral de Sucos
Corral del Ferrer
Corral del Patxaco

Corral del Rubielo
Corral del Surdo
Corral del Tio Pato
Corral dels Miquelots
Corral dels Plàcidos
Corrals de Castro
Corrals del Casalet
Mallada de la Mola
Mallada de la Serra
Nova Suera
Suera
Suera Alta

Vies de comunicació

Assagador de la Foia del Molí
Assagador de la Penya de Marcos
Assagador de la Vinya Vella
Assagador de les Vinyes
Assagador de Pedralba
Assagador del Barranc del Palmeral
Assagador del Camí d'Onda
Assagador del Camí de Fanzara
Assagador del Camí de Veo
Assagador del Castell
Assagador del Cementeri
Assagador del Corral de l'Àgueda
Assagador del Costori
Assagador del Guitó
Assagador del Pas Real d'Aiòder
Assagador del Tossal
Camí de la Font de la Figuera
Camí de les Vinyes
Camí Vell de l'Alcúdia de Veo

Camí Vell de Matet (o de Castro)
Camí Vell de Vilamalur
Carretera d'Aiòder
Carretera de Tales
el Pont
les Passeres
Pista de Benalises
Pista de la Campana
Pista de Saudén
Pista del Cementeri
Pista del Corral Blanc
Pista dels Corrals
Pont de Ferro
Pontarró de Porcar
Sendera de l'Alt de la Mola
Sendera de la Buitrera
Sendera del Malladar
Sendera Real de Suera

PARTIDES I ALTRES LLOCS D'INTERÉS

Partides i paratges

Benalises	l'Aranyós
Cantalobos	l'Esgolador
Castro	l'Hortalta
el Bassó	l'Ombria de la Mare de Déu
el Carrascal	la Basseta
el Carrascal Fondo	la Bocamina
el Casalet	la Buitrera
el Cascall	la Carrasqueta
el Castell	la Cavallera
el Comptador	la Costereta del Ros
el Corral Blanc	la Cova Foradada
el d'Aiòder	la Cremada
el Florer	la Foia del Molí
el Guitó	la Foieta
el Malladar	la Foieta de la Cavallera
el Matissar	la Font Seca
el Morro Pardo	la Gronsa
el Palmeral	la Mola
el Patxaco	la Muntanyeta
el Pinar	la Paret Blanca
el Pinar d'Álvaro	la Pedra de la Campana
el Pouet	la Pedrera
el Rebolcador	la Penya de Marco
el Rebollar	la Pobila
el Raconet	la Pujada de Maldo
el Rubielo	la Pujada del Guitó
el Solaret	la Rambla del Riu
el Tossal	la Rosa
el Tossal de la Font	la Serra
els Corral	la Sima
els Secanets	la Solana
els Simons	la Solana de Pedralba
els Ullals	la Talaia
Era de la Cova	la Teuleria
l'Algepsar	la Vinya Vella

les Àguiles
les Covetes
les Eres
les Hortes
les Ombries
les Vinyes
Pedralba

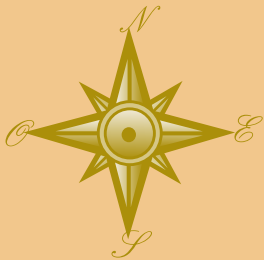
Pla de Miguela
Pla del Garrofi
Rompudes
Saudén
Suera Alta
Talamantes

Altres llocs d'interés

Calera de Cantalobos
Caseta Forestal de la Mola
Castell de Maús
el Comptador
Forn de l'Algepsar
Granja de Fabio
Granja de Macian

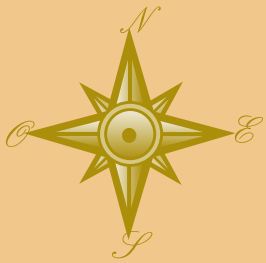
Granja de Pasqual
Granja de Peretó
Granja de Pessebrero
Granja de Verdià
Molí de León
Molí de Manuela

Presència humana

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Riu
- Barranc
- Carretera
- Camí, pista, assagador
- Pont
- Mas, casa, corral

Partides i altres llocs d'interés

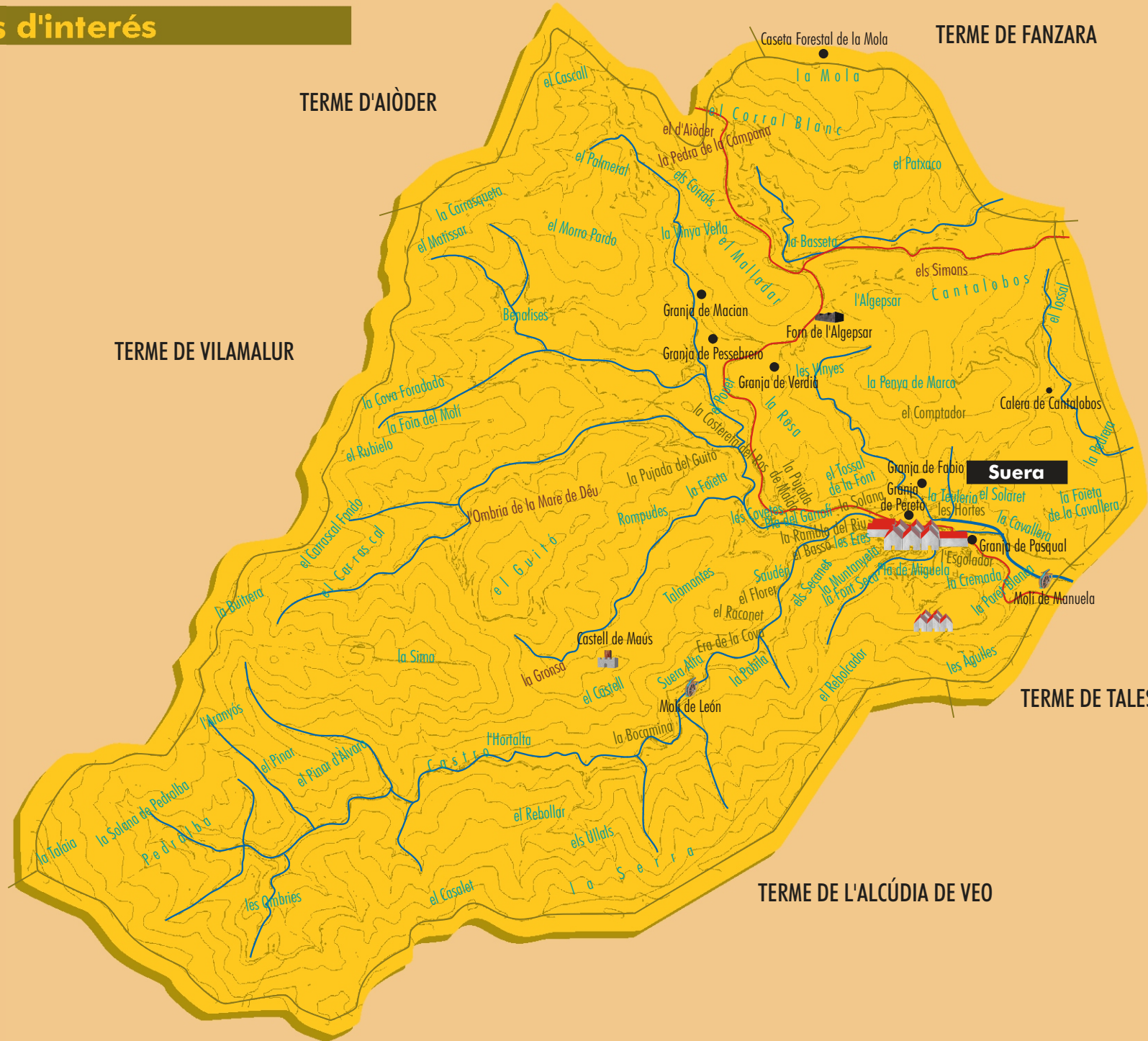
TERME DE VILAMALUR

TERME D'AIÒDER

TERME DE FANZARA

TERME DE TALES

TERME DE L'ALCÚDIA DE VEO

- Capital de municipi
- Nucli de població
- Riu
- Barranc
- Carretera
- Indústria, taller
- Castell
- Molí
- Granja
- Partida
- Paratge